

# РОЗДІЛ І. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.12

## ЗАКРІПЛЕННЯ ДЕОНТОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МІЛІЦІЇ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Гіда Є.О., д.ю.н., професор

*Національна академія внутрішніх справ*

Проаналізовано нормативні акти, що були прийняті на початку ХХІ століття та містять деонтологічні засади діяльності української міліції. Висвітлено роль деонтологічних засад у формуванні позитивного іміджу міліції України. Обґрунтовано необхідність використання деонтологічних засад при визначенні критеріїв і показників ефективності діяльності міліції України у сфері правопорядку.

*Ключові слова:* деонтологічні засади, діяльність міліції, міліція України, законність, правопорядок, етичний кодекс, деонтологічний кодекс.

Гіда Е.А. ЗАКРЕПЛЕНИЕ ДЕОНТОЛОГИЧЕСКИХ ОСНОВ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УКРАИНСКОЙ МИЛИЦИИ В НАЧАЛЕ ХХІ ВЕКА / Национальная академия внутренних дел, Украина

Проанализированы нормативные акты, которые были приняты в начале ХХІ века и содержат деонтологические принципы деятельности украинской милиции. Отражена роль деонтологических принципов в формировании позитивного имиджа милиции Украины. Обоснована необходимость использования деонтологических принципов при определении критериев и показателей эффективности деятельности милиции Украины в сфере правопорядка.

*Ключевые слова:* деонтологические основы, деятельность милиции, милиция Украины, законность, правопорядок, этический кодекс, деонтологический кодекс.

Gida E.A. FIXING THE DEONTOLOGICAL FUNDAMENTALS OF THE ACTIVITY OF UKRAINIAN MILITIA AT THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY / National academy of internal affairs, Ukraine

The article analyzes regulations that perpetuate deontological principles of activities of Ukrainian police at the beginning of XXI century. In 2000 the Board of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine has approved Code of Ethics for officers of internal affairs agencies of Ukraine, which substantially complements the content of the Code of Honor, which have already been in force since 1996. In particular, it provided that the establishment and development of partnerships between officers of internal affairs agencies and public, confidence and respect of internal affairs agencies, are considered very important for the effectiveness of their activities. They convinced that public confidence in the internal affairs agencies is primarily connected with humane treatment of people with respect for their rights and freedoms.

Subsequently, the Board of Internal Affairs of Ukraine approved the program on development of a positive image of police of Ukraine for 2003 – 2007. Its main point was to ensure, through available forms and methods, new modern standards of activity of police officers, understandable and perceivable by the population. In this regard, public opinion about the police work has been widely studied. The main criterion of fitting of police officer to his status was assessment of his activity by population.

It is also necessary to focus on content of the Directive № 8 of Ministry of Internal Affairs of Ukraine from 28 April, 2004 "Issues on service etiquette of officers of internal affairs agencies of Ukraine". In particular, it stipulates that the image of a modern, harmonically advanced police officer should embody the high moral and ethical qualities, ideological persuasion, education, advanced thinking ability, emotional perfection. Culture of behavior and ability to deal with people are the outward manifestation of the spiritual wealth of the person, as well as his inner world. Primarily, any police officer should be inherent such qualities as courtesy, self-control, tact, humility, discipline, mutual respect and mutual support.

Code of Conduct of employees of internal affairs agencies, approved by the Order № 825 of Ministry of Internal Affairs from 5 November 2011 is a document that summarized and replaced all of the above documents. It is intended to strengthen the work among police officers in order to maintain their standards of ethical conduct, integrity, prevention of negative manifestations in the performance of their professional duties and personal life. This Code is a generalization of the standards of conduct and integrity, intended to prevent conflicts of interest in the activities of officers of internal affairs agencies and identify ways to resolve such conflicts.

From the above it can be concluded that achievement of significant progress in dealing with personnel is possible only due to the formation of a new philosophy of service. The police officer should understand itself

primarily as a partner of citizens, but not as a representative of punitive authority. This should not be a temporary motto, but a way of life and service of every police officer, because the police in a democratic society should be considered as a peculiar social service department, which cooperates with population.

Deontological principles of activities in the field of law and order should be the basis of such relationships.

*Key words: deontological fundamentals, policing, militia of Ukraine, lawfulness, law-and-order, code of ethics, deontological code.*

За роки незалежності була створена нормативна і методологічна база, яка потребує подальшого удосконалення, оскільки є надмірно розрізною і переобтяженою великою кількістю дублюючих елементів, що ускладнює її сприйняття і виконання особовим складом. На сьогодні, чи не вперше в історії української міліції одним із головних критеріїв ефективності її діяльності визнається громадська думка, що стало ще одним підтвердженням прагнення міліції України до запровадження у своїй діяльності найбільш цивілізованих форм підтримання правопорядку в державі та створення умов для розвитку реального партнерства з населенням.

Значну увагу вивченню проблем юридичної деонтології, у незалежній Україні, приділяють О. Бандурка, С. Гусарев, О. Скакун, С. Сливка, О. Тихомиров та інші вчені. Однак недостатньо дослідженими залишаються питання деонтичного регулювання діяльності міліції. Аналіз наукових робіт, статей, монографій, що висвітлюють зміст основних нормативних актів, які містять деонтологічних засад діяльності міліції України знайти не вдалося.

**Метою** наукової статті є виокремлення та аналіз нормативних актів, що були прийняті на початку XXI століття та впроваджують деонтологічні засади діяльності української міліції.

Для реалізації поставленої мети були сформовані наступні завдання:

- 1) виділити нормативні акти, що закріплювали деонтологічні засади діяльності української міліції на початку XXI століття;
- 2) проаналізувати нормативні акти, що закріплювали деонтологічні засади діяльності української міліції на початку XXI століття.

У 2000 році Колегією МВС України було схвалено Етичний кодекс працівників органів внутрішніх справ України [1], який суттєво доповнював зміст Кодексу честі, що вже діяв із 1996 року. У ньому, зокрема, передбачалось, що працівники органів внутрішніх справ вбачають важливою умовою ефективності своєї діяльності встановлення і розвиток партнерських стосунків з населенням, його довіру та повагу до органів внутрішніх справ; переконані в тому, що суспільна довіра до органів внутрішніх справ першочергово пов'язана з гуманним ставленням до людини при повазі її прав і свобод; підтримують принципи, висловлені в Кодексі ООН щодо поведінки посадових осіб правоохоронних органів та в Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи стосовно Декларації про поліцію; враховувати рекомендації Ради Європи щодо проекту Європейського Кодексу поліцейської етики, основи етичних норм працівників міліції (поліції) держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав.

Працівники міліції зобов'язуються керуватися у службовій діяльності та повсякденному житті та поведінці системою етичних норм. При виконанні своїх функціональних обов'язків ставитися до громадян справедливо, уважно, доброзичливо, з почуттям поваги до людської гідності, не допускаючи при цьому жодних проявів дискримінації на ґрунті статі, раси, віку, мови, релігії, національності, громадянства, соціального походження, освіти, матеріального стану, політичних та інших переконань. Не допускати проявів жорстокого або принизливого ставлення до людей, поважати їх природне право на життя, законні права на свободу думки, совісті, самовираження, збереження здоров'я, мирного зібрання, володіння майном тощо. Використовувати силу тільки як крайній захід для досягнення законної цілі. Повсякчас бути готовими до надання людям допомоги і захисту в межах службових повноважень та виходячи із загальнолюдських морально-етичних позицій. При цьому суттєво важливим є врахування особливостей та потреб різних груп населення. У службових та позаслужбових стосунках з людьми, в особистій поведінці бути зразком чесності, чемності, тактовності, зовнішньої охайності та внутрішньої дисциплінованості, культури спілкування і, зокрема, мовної. Критично ставитися до власних професійних якостей та поведінки. Постійно працювати над самовдосконаленням, підвищенням свого професійного та загальнокультурного рівня. Стверджувати та відстоювати честь і гідність правоохоронця як посадової особи,

уповноваженої державою і народом України, захищати законні права й інтереси громадян. Усіляко сприяти підвищенню авторитету органів внутрішніх справ серед населення. У разі недотримання взятих зобов'язань бути готовими понести відповідальність, передбачену законодавством України, іншими чинними нормативними актами, що регламентують діяльність органів внутрішніх справ [1].

Згодом Колегія МВС України схвалила Програму формування позитивного іміджу міліції України на 2003 – 2007 роки. Головний її зміст полягав у тому, щоб доступними формами та методами забезпечити нові, сучасні стандарти діяльності працівників міліції, які були б зрозумілими та сприймалися населенням. У зв'язку з цим широко почала вивчатися громадська думка про діяльність міліції. Головним критерієм відповідності працівника міліції своєму статусу стала оцінка його діяльності населенням.

Варто також зупинитись і на змісті Директиви МВС України від 28 квітня 2004 року № 8 «Питання службового етикету працівників органів внутрішніх справ України». Зокрема в ній прописано, що образ сучасного, гармонійно розвинутого працівника міліції повинен уособлювати високі морально-етичні якості, ідейну переконаність, освіченість, розвинену здібність мислення, емоційну досконалість. Зовнішнім проявом духовного багатства людини, її внутрішнього світу є культура поведінки, вміння поводитись із людьми. Насамперед такі якості, як ввічливість, витримка, тактовність, скромність, дисциплінованість, взаємоповага і взаємодопомога мають бути притаманні будь-якому працівнику міліції.

Працівники міліції повинні постійно бути зразком високої культури, скромності й витримки, берегти честь працівника міліції, захищати свою і поважати гідність інших людей, зобов'язані завжди пам'ятати, що за їх поведінкою судять не лише про них, а й про систему МВС України загалом.

Згідно з ч.2 ст.5 Закону України «Про міліцію» міліція поважає гідність особи і виявляє до неї гуманне ставлення, захищає права людини незалежно від її соціального походження, майнового та іншого стану, расової та національної належності, громадянства, віку, мови та освіти, ставлення до релігії, статі, політичних та інших переконань.

Працівник міліції при зверненні до громадян повинен виявляти повагу, використовувати звертання «Ви», свої вимоги та зауваження викладати в переконливій формі. Звертаючись до громадянина, повинен привітатися з ним, після чого, приклавши руку до головного убору, назвати йому своє прізвище, звання та пред'явити на його вимогу службове посвідчення і повідомити мету звернення. Якщо громадянин звертається до працівника міліції, останній також зобов'язаний прикласти руку до головного убору, а потім уважно вислухати і вжити заходів за заявою громадянина, а в необхідних випадках пояснити, куди йому слід звернутися для вирішення порушеного питання.

У поведженні з громадянами неприпустимі:

- зверхній тон, грубість, зарозумілість;
- іронічне або неввічливе викладання зауважень;
- вирази або репліки, що ображають людську гідність;
- погрози, повчання та несправедливі докори;
- пред'явлення незаслужених обвинувачень;
- погрозливі чи образливі жести або знаки.

Працівник міліції в будь-якій ситуації зобов'язаний із честю та гідністю нести свою почесну службу, бути прикладом високої культури поведінки та дисципліни, увічливого ставлення до громадян, кожним своїм вчинком і словом сприяти зміцненню авторитету міліції України і глибокої поваги до неї з боку громадян.

Слід пам'ятати, що дотримання всіма без винятку особами рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ правил службового етикету, службової субординації, увічливості в стосунках з колегами по службі та громадянами з невід'ємною складовою і запорукою

формування позитивного іміджу міліції, необхідною передумовою поглиблення партнерських стосунків із населенням.

Крім цього, дана Директива формує порядок взаємовідносин між начальником та підлеглим, а також порядок віддання й виконання наказів. Таким чином, була зроблена спроба регламентувати етику поведінки працівників міліції в процесі виконання службових обов'язків, що також відіграло свою позитивну роль для розвитку і становлення деонтологічних засад діяльності міліції України.

Підвищенню рівня службової культури і професійної етики сприяв Наказ МВС України від 16 березня 2007 року «Про заходи щодо зміцнення дисципліни і законності в органах внутрішніх справ та попередження надзвичайних подій, пов'язаних із загибеллю і травмуванням особового складу». Крім передбачених у ньому заходів, спрямованих на попередження надзвичайних подій за участю особового складу міліції та покращення їх професійного рівня, він містить вимоги, які зобов'язують керівників усіх рівнів посилити виховну роботу з підлеглими: організовувати, постійно здійснювати відвідування не рідше одного разу на місяць підлеглих працівників за місцем проживання з метою з'ясування умов та способу життя, кола інтересів, взаємовідносин у сім'ях, рівня матеріального та фінансового забезпечення, соціальної захищеності як основних складових, що впливають на морально-психологічний стан працівників, визначають можливості використання їх на службі, надають можливість прогнозувати їхні дії та вчинки. Здійснити комплекс невідкладних заходів щодо підвищення ефективності індивідуально-виховної роботи з особовим складом, посилення її впливу на стан дисципліни, формування в працівників високих професійних та морально-етичних якостей. Відродити проведення в органах та підрозділах внутрішніх справ «Дня дисципліни», передбачивши основною метою цього заходу підвищення особистої відповідальності кожного працівника за стан дотримання дисципліни та законності, законслухняності, професійної зрілості, чесності, безкомпромісності, моральної стійкості, правового виховання особового складу. Проводити «Дні дисципліни» щомісячно.

Подальшому вирішенню наявних проблем з особовим складом сприяв і Наказ МВС України від 26 березня 2010 року «Про стан дисципліни й законності в діяльності органів внутрішніх справ та заходи щодо його покращання» [2]. Ним в якості пріоритетних визначені завдання щодо виховання в особового складу свідомого ставлення до виконання своїх обов'язків щодо захисту конституційних прав і свобод громадян. Визначити пріоритетними та першочерговими напрямками службової діяльності органів внутрішніх справ заходи, спрямовані на неухильне забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина, поваги до честі та гідності кожної особи, формування в населення впевненості у спроможності міліції виконувати покладені на неї завдання, забезпечення належного стану дисципліни та законності в діяльності ОВС, упередження фактів протиправних дій з боку працівників міліції.

Іншою його особливістю є підвищення персональної відповідальності керівників за стан дисципліни та законності серед підпорядкованого особового складу з метою забезпечення безумовного виконання ст. 8 Закону України від 22 лютого 2006 року № 3460-IV «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» щодо персональної відповідальності керівників усіх рівнів за стан дисципліни та законності в підпорядкованих підрозділах. За результатами службових розслідувань за фактами скоєння злочинів, корупційних дій, незаконного застосування табельної вогнепальної зброї або її втрати, дорожньо-транспортних пригод з тяжкими наслідками щодо винних працівників вирішувати питання про звільнення з органів внутрішніх справ, їх безпосередніх керівників – з посад, а до їх прямих начальників уживати найсуворіших заходів дисциплінарного впливу. При призначенні на вищі посади працівників керівної ланки, присвоєнні їм чергових спеціальних звань, вирішенні питань про заохочення обов'язково враховувати стан дисципліни і законності в очолюваних ними підрозділах [3].

Не можна не згадати ще один документ – Кодекс поведінки працівника органів внутрішніх справ, затверджений Наказом МВС від 5 листопада 2011 року № 825 [4]. Він передбачає посилення роботи серед працівників міліції з метою дотримання ними стандартів етичної поведінки, доброчесності, запобігання негативним проявам при виконанні ними їх професійних обов'язків та в особистому житті. Цей Кодекс є узагальненням стандартів поведінки, доброчесності, що спрямований на запобігання конфлікту інтересів у діяльності працівників

органів внутрішніх справ та визначення способів врегулювання таких конфліктів. Він ґрунтується на Конституції України, Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції», Законі України «Про міліцію», принципах діяльності, спрямованих на підвищення авторитету та зміцнення репутації працівників органів внутрішніх справ, а також інформування громадян про норми поведінки, яких вони мають очікувати від працівників міліції.

Положення Кодексу поширюються на осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ. Під час прийняття на службу до органів внутрішніх справ проводиться ознайомлення кандидатів з вимогами Кодексу поведінки працівника органів внутрішніх справ України. У подальшому до особової справи працівника залучається пам'ятка-застереження працівникові органів внутрішніх справ про спеціальні обмеження, передбачені законодавством України.

Цей Кодекс поведінки встановлює основні вимоги до належної поведінки працівників міліції відповідно до Закону України «Про міліцію».

Суспільне призначення міліції полягає в захисті життя, здоров'я, прав і свобод громадян, власності, довкілля, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань.

Поведінка працівника міліції має відповідати очікуванням громадськості й забезпечувати довіру суспільства та громадян до міліції, сприяти реалізації прав і свобод людини та громадянина, визначених Конституцією України і законами України.

Працівник повинен чітко усвідомлювати, що обіймана посада є виявом довіри народу, а проходження служби в органах внутрішніх справ несумісне з проявами корупції.

Безперечно і неухильно поважати та охороняти права та свободи людини та громадянина, несучи особисту відповідальність перед державою і суспільством за життя та безпеку людей у ситуаціях, що потребують втручання правоохоронців. Поважати гідність людини, виявляти до неї гуманне ставлення та повагу.

Критично ставитися до власних професійних якостей та поведінки. Постійно працювати над самовдосконаленням, підвищенням професійного та загальнокультурного рівня.

Працівник міліції зобов'язаний у межах своїх повноважень уживати заходів щодо недопущення конфлікту інтересів, а саме будь-якої можливості виникнення реальних або таких, що видаються реальними, протиріч між його приватними інтересами та його службовими повноваженнями, наявність яких може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи не вчинення дій під час виконання наданих йому службових повноважень.

Працівник міліції зобов'язаний неухильно дотримуватись обмежень і заборон, передбачених антикорупційним законодавством та Законом України «Про міліцію», уникати, дій, які можуть бути сприйняті як підстава підозрювати його в корупції. Своєю поведінкою він має продемонструвати, що не терпить будь-яких проявів корупції, відкидає пропозиції про незаконні послуги, чітко розмежовує службу і приватне життя, при найменших ознаках корумпованої поведінки інших інформує керівника свого структурного підрозділу.

Працівник міліції, який має відомості про вчинення іншими працівниками порушень вимог, передбачених Законами України «Про засади запобігання і протидії корупції», «Про міліцію» або Кодексом поведінки, повинен передавати такі відомості безпосередньому або старшому прямому начальникові.

Працівник міліції має дотримуватися спеціальних обмежень, передбачених статтями 6-10 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» [4].

З викладеного можна дійти висновку, що досягти вагомих зрушень у роботі з особовим складом можливо лише завдяки формуванню нової філософії служби. Працівник міліції повинен усвідомлювати себе перш за все партнером громадян, а не представником карального органу. І це має стати не тимчасовим гаслом, а способом життя і служби кожного працівника міліції, оскільки в демократичному суспільстві міліція повинна розглядатись як своєрідна служба соціального сервісу, яка співпрацює з населенням. В основу таких взаємовідносин мають бути покладені деонтологічні засади діяльності у сфері правопорядку.

Постійна увага до вивчення громадської думки має стати ще одним кроком до впровадження деонтологічних засад діяльності міліції України, оскільки європейські стандарти правоохоронної діяльності полягають у тому, що діяльність поліції повинна бути максимально прозорою і зрозумілою, оскільки без довіри громадян вона не є ефективною.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Етичний кодекс працівника органів внутрішніх справ України: Схвалений колегією МВС України 5 жовтня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr.kadry-gumvd.kharkov.ua/engine/doc.php?ID=5>. – Заголовок з екрану.
2. Про стан дисципліни й законності в діяльності органів внутрішніх справ та заходи щодо його покращання: Наказ МВС України від 26 березня 2010 р. № 90 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://umdp1.info/index.php?id=1288080167>. – Заголовок з екрану.
3. Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: Закон України від 22 лютого 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>. – Заголовок з екрану. Редакція від 22.02.2006.
4. Кодекс поведінки працівника органів внутрішніх справ: Наказ МВС України № 825 від 5 листопада 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/700148>. – Заголовок з екрану.

УДК 340. 13

#### МОЛОДЬ ЯК ОСОБЛИВИЙ СУБ'ЄКТ ПРАВА

Єрмоленко Д.О., к.ю.н., доцент

*Класичний приватний університет*

У статті аналізуються особливості правового статусу молоді як самостійного суб'єкта права. Досліджується співвідношення понять «молодь як суб'єкт права», «правосуб'єктність молоді» та «правовий статус молоді». Обґрунтовується висновок про те, що молодь є самостійним суб'єктом права, а правовий статус молоді є спеціальним правовим статусом.

*Ключові слова:* молодь, суб'єкт права, правовий статус, правосуб'єктність, спеціальний правовий статус.

Єрмоленко Д.А. МОЛОДЕЖЬ КАК ОСОБЕННЫЙ СУБЪЕКТ ПРАВА / Классический приватный университет, Украина

В статье анализируются особенности правового статуса молодежи как самостоятельного субъекта права. Исследуется соотношение понятий «молодежь как субъект права», «правосубъектность молодежи» и «правовой статус молодежи». Обосновывается вывод о том, что молодежь является самостоятельным субъектом права, а правовой статус молодежи – специальным правовым статусом.

*Ключевые слова:* молодежь, субъект права, правовой статус, правосубъектность, специальный правовой статус.

Yermolenko D.A. YOUTH AS A SPECIAL SUBJECT OF LAW / Classical private university, Ukraine

The paper analyzes the characteristics of the legal status of youth as a separate legal entity. We investigate the relationship between the concepts of «youth as a subject of law», «legal personality of youth» and «the legal status of young people». It is concluded that the category of «youth as a subject of law» and «legal personality of youth» by main volume of the same. The concept of «legal personality of young people» refers to the terms of the acquisition of the «legal status of young people».

The paper presents arguments that suggest that young people as an independent legal entity. Specifically, recognition of youth as a distinct socio-demographic groups with special cultural characteristics specific interests, values, and norms of behavior, the presence of specific problems of young people, such as the socialization of young people, their social and vocational guidance and adaptation in society, that is, problems which are common to all social groups, but relate primarily young people, state recognition of the presence of young people being able to have their own specific rights and obligations.

We study the basic legal documents that regulate the legal status of youth. Among them: The Constitution, international legal acts (the «Convention on the Rights of the Child», «The rules for the administration of